

Sygn. akt I Ca 386/15

POSTANOWIENIE

Dnia 4 listopada 2015 r.

Sąd Okręgowy w Elblągu I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Arkadiusz Kuta (spr.)

Sędziowie: SO Dorota Twardowska

SO Krzysztof Nowaczyński

Protokolant: st. sekr. sądowy Katarzyna Kowalska

po rozpoznaniu w dniu 4 listopada 2015 r. w Elblągu

na rozprawie

sprawy z wniosku M. S.

z udziałem S. S. (1)

o podział majątku

na skutek apelacji wnioskodawcy

od postanowienia częściowego Sądu Rejonowego w Elblągu

z dnia 29 czerwca 2015 r. sygn. akt IX Ns 692/13

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie, znieść postępowanie w zakresie rozprawy z dnia 29 czerwca 2015 r. i przekazać sprawę Sądowi Rejonowemu w Elblągu do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Sygn. akt I Ca 386/15

UZASADNIENIE

M. S. wystąpił z wnioskiem o podział majątku wspólnego powstałego w czasie trwania małżeństwa ze S. S. (1) do czasu ustanowienia rozdzielności majątkowej z dniem 21 września 2012 roku . Wnioskodawca wskazał , że w skład tego majątku wchodziło prawo własności nieruchomości położonych w G. dla których prowadzone są księgi wieczyste : (...) , dla działek o numerach ewidencyjnych (...) , dla działek o numerach ewidencyjnych (...) . Domagał się także podziału wymienionych we wniosku ruchomości .

Ostatecznie wnioskodawca zażądał przyznania na jego rzecz działek nr (...) , zaś działki nr (...) miały przypaść uczestniczce . Zabudowana działka nr (...) miała pozostać we współwłasności wnioskodawcy i uczestniczki .

Uczestniczka uznawała dokonanie podziału majątku za zasadne i po ostatecznym sprecyzowaniu stanowiska domagała się przyznania na jej rzecz działek nr (...), na rzecz wnioskodawcy - działek nr (...), zaś działki nr (...) miały pozostać we współwłasności wnioskodawcy i uczestniczki .

Postanowieniem częściowym z dnia 29 czerwca 2015 roku Sąd Rejonowy w Elblągu ustalił , że w skład majątku wspólnego M. S. i S. S. (1) między innymi wchodzi:

- a. prawo własności nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ulicy (...) działka o numerze (...) o powierzchni 3,38 ha, dla której Sąd Rejonowy w Elblągu prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 212.000 zł
- b. prawo własności nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ulicy (...) działka o numerze (...) o powierzchni 2,6 ha, dla której Sąd Rejonowy w Elblągu prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 78.000 zł
- c. prawo własności nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ulicy (...) działka o numerze (...) o powierzchni 1,1088 ha, dla której Sąd Rejonowy w Elblągu prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 33.300 zł
- d. prawo własności nieruchomości gruntowej zabudowanej budynkiem mieszkalnym i budynkiem gospodarczym położonej w G. przy ulicy (...) działka o numerze (...) o powierzchni 0,2700 ha, dla której Sąd Rejonowy w Elblągu prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 94.500 zł
- e. prawo własności nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ulicy (...) działka o numerze (...) o powierzchni 0,52 ha, dla której Sąd Rejonowy w Elblągu prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 182.000 zł
- f. prawo własności nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ulicy (...) działka o numerze (...) o powierzchni 0,2103 ha, dla której Sąd Rejonowy w Elblągu prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 14.700 zł
- g. prawo własności nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ulicy (...) działka o numerze (...) o powierzchni 2,7160 ha, dla której Sąd Rejonowy w Elblągu prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 407.400 zł
- h. prawo własności nieruchomości gruntowej położonej w G. przy ulicy Agatowej 18 działka o numerze (...) o powierzchni 2,1300 ha, dla której Sąd Rejonowy w E. prowadzi księgę wieczystą nr (...), o wartości 10.600 zł, wszystko o łącznej wartości 1.032.700 zł.

Sąd pierwszej instancji dokonał podziału majątku wspólnego wnioskodawcy i uczestniczki w ten sposób, że składniki wymienione w lit. f i g przyznał na rzecz M. S. , składniki opisane w lit. a , c , e i h przyznał na rzecz S. S. (1) , zaś składniki opisane w lit. b i d przyznał na rzecz wnioskodawcy i uczestniczki S. S. (1) na współwłasność po 1/2 .

Sąd pierwszej instancji ustalił , iż M. S. i S. S. (1) zawarli związek małżeński (...) r. W czasie trwania małżeństwa z dniem (...) roku Sąd Okręgowy w Elblągu ustanowił rozdzielność majątkową między zainteresowanymi. W czasie trwania małżeństwa nabyli oni prawo własności nieruchomości położonych w G. przy ulicy (...), dla których w Sądzie Rejonowym w Elblągu prowadzone są księgi wieczyste (...), składające się z działek o numerach ewidencyjnych (...), składającej się z działek o numerach ewidencyjnych (...).

Wartość działek przedstawiała się tak jak wskazano w sentencji .

Wyjaśniał Sąd pierwszej instancji , iż kluczowych z punktu widzenia żądań wnioskodawcy ustaleń dokonał w oparciu o wnioski opinii biegłego z zakresu geodezji i kartografii K. H. , którą po jej uzupełnieniu postrzegał jako rzetelną , logiczną i spójną wewnątrznie . Biegły w opinii przedstawił kilka wariantów podziału nieruchomości pomiędzy wnioskodawcę i uczestniczkę , z których – mając na uwadze stanowiska uczestników zgłaszane w toku postępowania – najbardziej adekwatnym sposobem podziału uznać należało ten oznaczony przez biegłego numerem piątym . Sąd pierwszej instancji wskazał , że skład majątku wspólnego nie był pomiędzy wnioskodawcą i uczestniczką sporny , nie kwestionowano także wartości poszczególnych jego składników . Reprezentowane były natomiast odmienne stanowiska w zakresie wariantów podziału tego majątku , gdyż oczekiwania stron nie były spójne .

Sąd pierwszej instancji, w oparciu o treść art. 211 i 212 k.c., wobec braku zgodnego wniosku stron, uznał pierwszeństwo podziału fizycznego elementów wchodzących w skład majątku wspólnego i przyznanie przedmiotów majątkowych tak powstałych każdemu z małżonków stosownie do wielkości ich udziałów w majątku wspólnym. Dokonując podziału częściowego majątku wnioskodawcy i uczestniczki w sposób prezentowany w punkcie pierwszym postanowienia działowego wziąć miał pod uwagę usprawiedliwione interesy każdego z małżonków, ich sytuację osobistą, majątkową i rodzinną w chwili dokonywania podziału. Jednocześnie oparcie podziału majątku wnioskodawcy i uczestniczki o wariant numer V wynikający z opinii biegłego korelowało z wcześniejszymi sugestiami małżonków co do sposobu podziału. Samo zaś stanowisko wnioskodawcy co do konieczności przyznania na jego rzecz działek, które wedle wariantu V miały przypaść uczestniczce, zaś uczestniczce działek pierwotnie w tym wariantcie przypisywanych wnioskodawcy – nie zasługiwało na uwzględnienie.

Apelację od postanowienia częściowego złożył M. S. zaskarżając je w części, tj. odnośnie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie drugim postanowienia, w zakresie dokonanego przez Sąd pierwszej instancji podziału majątku wspólnego.

Skarżący zarzucił sprzeczność istotnych ustaleń Sądu Rejonowego z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego skutkującą przyjęciem, że wnioskodawca domagał się przyznania na swoją rzecz działek nr (...), a na rzecz uczestniczki działek nr (...) – kiedy w istocie żądanie skarżącego dotyczyło przyznania na jego własność działek nr (...), a na rzecz uczestniczki działek nr (...). W ocenie wnioskodawcy Sąd pierwszej instancji nie wyjaśnił wszystkich okoliczności faktycznych mających wpływ na wynik sprawy, czego skutkiem było zaniechanie ustalenia sytuacji majątkowej i rodzinnej małżonków S., w sytuacji kiedy okoliczności te miały istotne znaczenie dla ustalenia sposobu podziału poszczególnych składników majątkowych pomiędzy uczestniczkę i wnioskodawcę.

Naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przejawiać się miało dowolną oceną zebranego w sprawie materiału dowodowego.

Skarżący domagał się zmiany postanowienia w zaskarżonym zakresie, ewentualnie jego uchylenia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Wniósł o zasądzenie kosztów niepłatonej pomocy prawnej świadczonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu.

W uzasadnieniu apelacji wnioskodawca wskazał, że nie kwestionuje ustaleń Sądu pierwszej instancji co do składu majątku wspólnego oraz wartości poszczególnych jego składników. Nie akceptował natomiast sposobu podziału, poza rozstrzygnięciem o działce nr (...), która pozostawiona została we współwłasności małżonków. Przyznawał, że zainteresowani zgodzili się na przyjęcie jako podstawy podziału wariantu numer pięć przedstawionego przez biegłego. Niemniej jednak ostateczne stanowisko wnioskodawcy zmierzało do uzyskania na wyłączną własność tych działek, które w wariantcie tym przypadały uczestniczce – z tą jedynie zmianą, że wniósł o przyznanie działki nr (...) na wyłączną własność uczestniczki, w zamian za przyznanie na rzecz wnioskodawcy wszystkich ruchomości stanowiących współwłasność małżonków. Taki sposób podziału w istocie spowoduje uzyskanie przez uczestniczkę składników majątkowych o wyższej wartości od składników przypadających wnioskodawcy, bez konieczności wyrównywania różnicy wartości za pomocą dopłat.

S. S. (1) w odpowiedzi na apelację domagała się jej oddalenia oraz zasądzenia kosztów niepłatonej pomocy prawnej świadczonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu.

Sąd Okręgowy w Elblągu ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja M. S. okazała się uzasadniona i doprowadziła do uchylenia zaskarżonego postanowienia, zniesienia postępowania w zakresie rozprawy z dnia 29 czerwca 2015 roku i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu w Elblągu do ponownego rozpoznania.

Sąd odwoławczy stwierdza, że przesłanki dla uchylenia zaskarżonego postanowienia szły dalej niżli sądzi sam apelant. Wydaje się, że pozostawał on w przekonaniu, że doszło do nierozpoznania istoty sprawy bowiem nie uczyniono w pierwszej instancji żadnych ustaleń odnośnie sytuacji majątkowej, osobistej i rodzinnej zainteresowanych. Sąd Okręgowy jednak, działając w granicach zaskarżenia, bierze z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (art. 378

§ 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) . Stąd konieczność zwrócenia uwagi , że w dniu 15 czerwca 2015 roku , po odebraniu stanowisk stron odnośnie podziału majątku , zamknięto rozprawę i odroczone ogłoszenie postanowienia do dnia 29 czerwca 2015 roku . Na posiedzeniu jawnym wyznaczonym na ogłoszenie stawil się jedynie pełnomocnik uczestniczki . Postanowiono wówczas o otwarciu na nowo zamkniętej rozprawy , a bezpośrednio po dokonaniu tej czynności procesowej ogłoszono postanowienie częściowe . Czynności tych dokonano pod nieobecność wnioskodawcy i jego pełnomocnika , którego nie zawiadomiono o terminie rozprawy , na której ogłoszono postanowienie częściowe (art. 133 § 3 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) . Ogłoszenie postanowienia w terminie odroczonym następuje na posiedzeniu jawnym i nieobecność zainteresowanych nie wstrzymuje tej czynności (art. 326 § 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) . Ogłoszenie postanowienia częściowego na rozprawie wymaga natomiast zawiadomienia zainteresowanych lub ich pełnomocników . Stwierdzając brak zawiadomienia należało rozprawę odroczyć (art. 214 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) . Nie można traktować zawiadomienia o posiedzeniu jawnym wyznaczonym dla ogłoszenia postanowienia za wystarczające do przyjęcia , że niestawiennictwo tego pełnomocnika na rozprawie , otwartej na nowo podczas tego posiedzenia jawnego , nie tamuje procedowania . Uchybienie procedurze przez Sąd Rejonowy zamknęło wnioskodawcy możliwości dochodzenia racji . Otwarty był przecież termin dla przytaczania okoliczności faktycznych i dowodów (art. 217 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) . Rozprawa odbywa się właśnie w ten sposób , że po wywołaniu sprawy zainteresowani zgłaszają ustnie swe żądania i wnioski oraz przedstawiają twierdzenia i dowody na ich poparcie oraz mogą wskazywać podstawy prawne swych żądań i wniosków (art. 210 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) . Tymczasem po otwarciu na nowo rozprawy czynności takich nie prowadzono ani wnioskodawca podjąć ich nie mógł , skoro niezwłocznie przystąpiono do ogłoszenia postanowienia częściowego . Pozbawienie możliwości obrony przez wnioskodawcę jego praw obejmowało rozprawę z dnia 29 czerwca 2015 roku , a więc stan ten nie ustał przed wydaniem zaskarżonego postanowienia częściowego , zapadłego w tym właśnie dniu , uniemożliwiając sanację tej wady procesowej przez samego wnioskodawcę lub jego pełnomocnika . Z tej przyczyny doszło do nieważności postępowania z podstawy wymienionej w art. 379 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. W razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyła zaskarżone postanowienie , znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) . Sądowi odwoławczemu nie pozostawia się wyboru co do sposobu rozstrzygnięcia w sprawie , w której stwierdził nieważność postępowania .

W rozstrzyganej sprawie uchylono zaskarżone postanowienie w całości stojąc na stanowisku , że orzeczenie co do istoty sprawy w postępowaniu działowym charakteryzuje integralność rozstrzygnięć . Podział fizyczny majątku poprzedzać winno prawidłowe ustalenie jego składu . Jest tak w szczególności w przypadku gdy w skład majątku pozostałego po ustaniu wspólności wchodzi gospodarstwo rolne . Podlega ono bowiem własnym zasadom podziału wymienionym w art. 213 k.c. – 216 § 1 k.c. , a nadto swoistej procedurze – wymagającej ustalenia składu i wartości gospodarstwa rolnego z uwzględnieniem właściwości tego zbioru rzeczy i praw oraz przeprowadzenia opinii biegłych co do sposobu jego podziału w przypadku gdy dochodzi do przyznania zainteresowanym części gospodarstwa (art. 619 k.p.c.) . Przedmiotem takiego postępowania jest wyjście ze wspólności gospodarstwa rolnego , w skład której wchodzi grunty wraz z częściami składowymi i przynależnościami , urządzeniami i inwentarzem jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego (art. 55³ k.c.) . Gospodarstwo traktowane jest jak jeden przedmiot , który w rozstrzyganej sprawie składa się z gruntów rolnych , w tym działki siedliskowej i ruchomości przeznaczonych do prowadzenia produkcji rolnej (wnioskiem objęto także nieliczne ruchomości o innym przeznaczeniu) . Sąd odwoławczy , traktując rozstrzygnięcia zawarte w obu punktach zaskarżonego postanowienia jako wzajemnie powiązane , uchylił postanowienie w całości . Z tego punktu widzenia ujawniają się także zastrzeżenia co do możliwości wydania w sprawie postanowienia częściowego . Możliwość taka , wynikająca z art. 317 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. jest powszechnie rozumiana w ten sposób , że o wydzielonej części majątku orzeka się w sposób całościowy – to jest prowadzący do definitywnego rozliczenia z przedmiotu objętego postanowieniem częściowym (tak choćby w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2015 roku w sprawie I CZ 53/15) . Sąd Rejonowy nie tylko pominął takie całościowe rozstrzygnięcie o gruntach wchodzących w skład majątku wspólnego , ale przede wszystkim nie dostrzegł , że norma art. 55³ k.c. zmusza jednak do jednoczesnego

rozstrzygnięcia o całym gospodarstwie , a zatem łącznie z ruchomościami wchodzącymi w jego skład (nie wskazał zresztą w ogóle , że rozstrzyga o podziale gospodarstwa rolnego)

Warto także zauważyć , że ustalenie składu majątku podlegającego podziałowi postanowieniem częściowym jest wadliwe , bowiem jego literalne odczytania karze sędzić , że do zainteresowanych należy prawo własności siedmiu nieruchomości gruntowych . Tymczasem nie budzi wątpliwości , że do wspólności majątkowej małżonków S. należą dwie nieruchomości gruntowe , dla których prowadzone są dwie osobne księgi wieczyste : (...) i (...) . Każda z ksiąg prowadzona jest dla wydzielonych geodezyjnie działek gruntu . Nawet w przypadku gdy działki te nie sąsiadują ze sobą , tworzą wraz z pozostałymi – wpisanymi w tej samej księdze wieczystej – jedną nieruchomość . Podział fizyczny gospodarstwa rolnego dokonuje się zatem zarówno wtedy gdy zainteresowanym przypadają z osobna nieruchomości , dla których prowadzone są różne księgi wieczyste , z osobna działki wydzielone już geodezyjnie i ujawnione w jednej księdze wieczystej , jak i wtedy gdy dokonuje się podziału geodezyjnego w celu przyznania nowoutworzonych działek zainteresowanym . W każdym z tych przypadków podział powinna poprzedzać opinia biegłego z zakresu rolnictwa , a w ostatnim - także z zakresu geodezji . Jak chodzi o biegłego z zakresu rolnictwa to oczekuje się jego wypowiedzi , czy podział nie jest sprzeczny z zasadami prawidłowej gospodarki rolnej , z uwzględnieniem wszystkich składników dzielonego gospodarstwa , również ruchomości . Wymagań określonych art. 619 § 2 k.p.c. nie spełnia opinia biegłego o innej specjalności , nieodwołująca się do rozważań na temat zasad prawidłowej gospodarki rolnej i gwarancji ich zachowania w przypadku określonego sposobu podziału .

Trzeba także wskazać , że Sąd Rejonowy pozostawił we współwłasności zainteresowanych działkę rolną numer (...) . Takie rozwiązanie akceptowała jedynie uczestniczka . W tym zakresie zatem Sąd pierwszej instancji nie spełnił swojej funkcji jurysdykcyjnej . Przedmiotem postępowania działowego jest bowiem wyjście ze wspólności , a rozwiązanie zastosowane w przypadku działki (...) było tylko dlatego , wyjątkowo dopuszczalne , że zgodnie wnosili o to wszyscy zainteresowani . W przypadku braku zgody choćby jednego ze współwłaścicieli na pozostanie we wspólności dochodzi do naruszenia art. 210 k.c. , wedle którego współwłaściciel jest w zasadzie nieograniczony w swoim uprawnieniu do żądania zniesienia współwłasności (stosowany w związku z art. 1035 k.c. i 46 k.r.o.) .

Wskazać można wreszcie , że w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia , przy określeniu jego podstawy prawnej , nie wskazuje się na przytaczane wyżej normy prawa materialnego i procesowego dotyczące gospodarstw rolnych , nie czyni ustaleń istotnych dla rozstrzygnięcia wedle treści tych norm , ani nawet w zakresie okoliczności , które sam Sąd Rejonowy wskazuje jako decydujące o wyborze metody podziału . Brak jest bowiem jakichkolwiek ustaleń w przedmiocie usprawiedliwionego interesu każdego z małżonków i ich sytuacji osobistej , majątkowej i rodzinnej , które leżeć miały u podstaw postanowienia częściowego .

Mając powyższe okoliczności na uwadze , na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji , pozostawiając Sądowi Rejonowemu w Elblągu , na mocy art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. , rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej .